

УДК 329.78:35.072.1

DOI: 10.25140/2411-5215-2021-2(26)-108-114

*Жанна Дерій, Марина Захаріна, Аліна Прайм***СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ГРОМАД
У КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ***Zhanna Derii, Marina Zakharyna, Alina Prime***SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF YOUTH POLICY IN COMMUNITIES
IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION**

У статті викладено результати дослідження з проблеми державної молодіжної політики, яка проводиться в громадах в умовах децентралізації. Розглянуто наукове бачення концепції молодіжної політики в Україні. Наведено статистику демографічних показників молоді в Україні. Обґрунтовано позицію про те, що актуальним питанням для України є питання підвищення ефективності та реалізації державної молодіжної політики в громадах. Окреслено розуміння державної молодіжної політики в умовах децентралізації. Подано основні напрями державної молодіжної політики в громадах, а також принципи та рівні державної молодіжної політики. Вказано на необхідність залучення молоді до активних змін у своїй громаді.

Ключові слова: модель; молодіжна політика; децентралізація; громади; молодіжна робота; задачі; рівні реалізації; модель політики.

Табл.: 2. Бібл.: 13.

The article presents the results of the research of state youth policy issue, which is conducted in communities in a decentralized environment. The scientific vision of the concept of youth policy in Ukraine is considered. The statistics of demographic indicators of youth in Ukraine is given. Substantiated position that topical issue for Ukraine is the issue of improving the efficiency and implementation of the state youth policy in the communities. An understanding of state youth policy in the context of decentralization is given. The main directions of the state youth policy in communities, as well as the principles and levels of the state youth policy is presented. The need to involve young people in active changes in their community is pointed out.

Keywords: the youth; youth policy; decentralization; communities; youth work; tasks; implementation level; policy model.

Table: 2. References: 13.

JEL Classification: R58

Постановка проблеми. В Україні з 2014 р. розпочато реформу децентралізації, тобто реформу місцевого самоврядування, основною метою якої є формування таких умов для місцевої влади, що забезпечить безпечне та комфортне середовище для життєдіяльності та розвитку жителів кожної окремої громади та всієї України. Реформа не передбачає суто територіально-адміністративних змін, позитивні ефекти, які закладено в основу децентралізації, орієнтуються на ефективність управлінської діяльності, розвиток середовища, яке максимально сприятиме підвищенню якості життя та розвитку людського потенціалу, формуванню економічних, політичних та правових інститутів нової формації.

Однією зі сфер, на якій відобразяться наслідки децентралізації, є соціальний інститут молоді. Саме тому актуалізується проблема розробки дієвої молодіжної політики в новостворених громадах, соціально-економічних аспектів цієї політики та її наслідків для окремих соціальних груп та суб'єктів громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації державної молодіжної політики досліджується у працях Ж. Дерій [1], С. Захаріна, І. Кичко, В. Савченка [2], В. Лагутіна, Е. Лібанової [3], Т. Сили [4], Д. Львова, Ю. Пархоменка, Л. Садули, Л. Плукар, У. Серватяк та інших науковців. Проблему розвитку громад розглядали такі науковці, як В. Бех, А. Герасимчук, Б. Глозов, Є. Головаха, В. Горбатенко, С. Катаєв, О. Матвеева, В. Сила та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Велика кількість проведених на сьогодні досліджень різних видів та напрямів політик, державного регулювання питань молодіжної політики акцентує увагу на управлінських аспектах цього питання. Тому нині є запит у проблемі наукового дискурсу саме на визначенні та обґрунтуванні соціально-економічних аспектів молодіжної політики на рівні територіальних громад.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження особливостей соціально-економічних аспектів державної молодіжної політики в умовах реформи децентралізації та реалізація цієї політики в громаді.

Виклад основного матеріалу. Під молодіжною політикою треба розуміти певну систему заходів, яка формально окреслена в законодавчих та інших документах. Молодіжна політика як комплексне явище провадиться суспільством у всіх сферах життєдіяльності та реалізації молоді.

Молодь – це соціально-демографічна група, яка виокремлена за сукупністю вікових характеристик та особливостей соціального стану.

Сьогодні збільшення тривалості шкільного навчання призводить до того, що молодь пізніше починає самостійне трудове життя. Крім того, ускладнюються критерії соціальної зрілості, зокрема: отримання професії, початок трудової діяльності, отримання політичних прав, шлюб, народження дітей тощо. Ці події надають людині певного соціального статусу, проте вони настають не одночасно, рівень їхньої значущості для кожної особистості різний. Це призводить до постійної дискусії щодо вікових меж молоді: нижня межа встановлюється між 14 та 15, верхня – між 30 та 35 роками [5].

За визначенням Організації Об'єднаних Націй, підлітки – це особи віком від 10 до 19 років, а молодь – особи віком від 15 до 24 років, що не позбавляє країн-членів права мати інші визначення. Спільно підлітків та молодь називають «молоді люди».

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2018 року в Україні проживало близько 6,2 млн осіб віком від 10 до 24 років, не враховуючи осіб, які мешкали на окупованих територіях АР Крим та міста Севастополь (додатково 350 000 осіб згідно з даними на 1 січня 2014 року), та молодь меншин без громадянства, зокрема ромів, біженців та прохачів притулку [5].

Розподіл за статтю молоді у віці 10-24 роки виглядає так, що в цій групі частка чоловіків – 51 %, жінок – 49 %. У віковому розрізі до 18 років – 48 %; від 18 до 24 років – 52 %. За урбаністичною ознакою в сільській місцевості молодь становить 16 % від сільського населення, а у містах – 14 % [6].

Важливість питання молодіжної політики підтверджується і тим фактом, що серед Цілей сталого розвитку, зокрема досягнення цілі 8 – Гідна праця та економічне зростання, окремо виділено завдання 8.4: «Скоротити частку молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок», індикатором виступає частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, у загальній чисельності осіб віком 15–24 роки, % [7].

Таблиця 1

Демографічні показники молоді в Україні

Показники	2015	2016	2017	2018
Частка молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, у загальній чисельності осіб віком 15–24 роки, %	17,2	17,8	15,9	14,5
За статтю:				
жінки	19,8	20,8	19,0	17,8
чоловіки	14,6	14,9	12,9	11,3
За місцем проживання:				
міські поселення	14,6	14,9	12,4	11,6
сільська місцевість	21,6	22,8	22,0	19,4

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Загальні негативні демографічні тенденції, які притаманні сучасному періоду, також відображаються на такій групі, як молодь. За даними табл. 1 можна побачити, що зменшується ця вікова група в загальній структурі населення. Це насамперед викликано постійним зниженням рівня народжуваності, і починаючи з 2012 р. ця тенденція не змінилась кардинально.

Робочою групою ООН у справах молоді в Україні визначено основні напрями роботи та орієнтири в молодіжній політиці, зокрема: здоров'я та добробут; освіта; забезпечення зайнятості молоді; участь молоді в суспільному й політичному житті; молодь і волонтерська діяльність; молодь і збройний конфлікт.

Становленню та розвитку молоді, як особливої соціальної групи, сприяє законодавче визначення та закріплення у відповідних документах міжнародного та національного рівня певних зобов'язань, які бере на себе держава. Так, Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [8] визначав особливу пріоритетність політики щодо інтеграції, зайнятості молоді, сприяння молодим сім'ям, молодіжним НУО та навчальним центрам. Проте на сьогодні цей нормативний акт втратив чинність і питання урегульованості аспектів молодіжної роботи та політик залишаються невизначеними. У вищезазначеному нормативному акті було закріплено зобов'язання та відповідальність державних інституцій у саморозвитку та самореалізації молоді. При цьому наголошувалось на необхідності достатнього фінансування для соціального становлення та розвитку молоді через підтримку молодіжних ініціатив у формі підприємництва, створення start-up ідей. Також у достатньому розмірі повинні фінансуватись економічні витрати на забезпечення базових прав людини, а саме права на освіту, місце проживання, культурний розвиток, охорону здоров'я.

Молодіжна політика з погляду процесу є сукупністю дій державних і громадських інституцій щодо особливого суб'єкта – молоді, враховуючи обсяги їхніх повноважень у процесі прийняття управлінського рішення.

Серед суб'єктів молодіжної політики виокремлюють державу та державні органи, політичні партії, громадські організації та об'єднання, профспілки, соціальні інституції медицини, освіти, культури, науки, окремих громадян і безпосередньо молодь.

Формування законодавчої бази з питань молодіжної політики розпочалось з підписання Декларації про загальні засади державної молодіжної політики в Україні, яка вже на цей момент втратила чинність, але саме в ній було започатковано методологічне закріплення поняття державної молодіжної політики як системної діяльності держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [9].

Серед головних завдань молодіжної політики, які будуть визначати тренди розвитку на найближчий час, варто виділити:

- формування базових засад на рівні громади для якісної розробки стратегій та політик молодіжного розвитку;
- підтримка молодіжних ініціатив щодо самореалізації та розвитку;
- співпраця суб'єктів усіх рівнів у частині молодіжної політики;
- активне залучення молоді в життя громади та процесу прийняття рішень щодо її розвитку;
- максимальне включення стейкхолдерів для якісної та на результат роботи з молоддю.

Крім адміністративно-територіальних змін, децентралізація надала громадам можливості соціально-економічного розвитку через фінансову децентралізацію, а це, у свою чергу, підвищило спроможність громад у їхньому розвитку, у системній капіталізації людського потенціалу та підвищення якості життя населення громад [10; 11].

Важливим є розуміння у громадах потенціалу молоді та визначення стимулів для її розвитку. За даними всеукраїнського соціологічного дослідження «Молодь України» – 2017 близько 47 % молодих людей, які мешкають в ОТГ, зауважують, що не відчувають

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

змін для молоді після створення громад, понад 35 % вважають, що місцева влада не враховує їхню думку при ухваленні рішень. Більшість (52 %) молодих людей готові особисто долучатися до ініціатив у громаді, тобто молодь хоче змінювати своє життя та життя своїх громад [12].

У вузькому розумінні молодіжна політика в умовах децентралізації є постійною роботою з формування комфортного середовища для життя, розвитку, зайнятості молоді у новостворених громадах. Тобто комфортність буде проявлятися передусім у можливості розвитку молоді там, де вона проживає, а не мігрувати в інші місця у межах України чи за кордон. Молодіжна політика потребує фінансового забезпечення, кадрової підтримки, створення дружньої до молоді інфраструктури та активного включення молоді в життя громади.

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що основними напрямками реалізації молодіжної політики на рівні громади є:

- фінансове забезпечення діяльності в частині молодіжної роботи;
- постійне навчання та удосконалення навичок фахівців, які працюють із молоддю;
- включення молоді громади до проєктної діяльності, участі у грантових заявках;
- відповідальність за прийняті рішення у частині молодіжної роботи та реалізації заходів молодіжної політики.

Молодіжна політика в громадах повинна будуватись на певних принципах, серед яких варто виділити принцип участі, принцип рівності та доступності, гарантії, соціальної компенсації, пріоритету, спадкоємності.

Згідно з Методичними рекомендаціями для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері реалізація молодіжної політики та організація роботи з молоддю на рівні територіальної громади забезпечується скоординованою адміністративною діяльністю і практичною молодіжною роботою, що здійснюється суб'єктами різного відомчого підпорядкування та сфер діяльності (державний, громадський, приватний сектор). Це можливо лише за умов узгодження та координації взаємодії «адміністративної» та «практичної» складових молодіжної роботи на рівні територіальної громади [13].

Адміністративна складова реалізації молодіжної політики через молодіжну роботу на рівні територіальної громади акцентується на факті наявності ресурсів та процесах системної взаємодії різних підрозділів органів місцевого самоврядування, які за своїми повноваженнями працюють із молоддю.

В умовах децентралізації зростає роль виконавчих комітетів територіальних громад у визначенні напрямів та забезпеченні реалізації молодіжної політики в конкретних населених пунктах, що входять до складу громади.

Реалізація молодіжної політики на рівні громад також передбачає соціально-економічну складову у формі створення об'єктів інфраструктури, без яких якісне вирішення завдань молодіжної політики не уявляється можливим. Традиційно до об'єктів молодіжної інфраструктури належать заклади позашкільної освіти, об'єкти культури, клуби за інтересами, молодіжні творчі колективи, коворкінг центри, відкриті простори, молодіжні біржі, клініки та ін.

Для оцінки ефективності та результативності заходів у межах молодіжної політики пропонуються індикаторні показники, що оцінюють програми:

- інтегрований показник фінансування програмних заходів;
- показник співфінансування програм;
- індекс економічного ефекту реалізації заходів та завдань програми;
- інтегрований показник економічного виконання програми [14].

Сьогодні роль молодіжного включення та участі в житті громади є потужним драйвером розвитку як особистості, так і території, де проживає молодь. Саме через молоді-

жну участь формуються чинники розвитку громад та досягнення цілей сталого розвитку території. Тому при формуванні моделей молодіжних політик необхідно враховувати сильні та слабкі сторони, можливості та загрози при реалізації такої політики в межах конкретної адміністративної одиниці. Модель реалізації молодіжної політики в громадах повинна базуватись на міжсекторальній взаємодії та враховувати територіальні аспекти та конкретні потреби в роботі з молоддю та залежить від вироблених єдиних підходів у цій сфері та взаємодії виконавчої влади, місцевого самоврядування та представництва молоді. Реалізація заходів молодіжної політики відбувається на різних рівнях, відповідно має свою специфіку та функції (табл. 2).

Таблиця 2

Рівні реалізації молодіжної політики

Національний рівень	Регіональний рівень	Місцевий рівень
Функції		
законодавче забезпечення процесів формування та реалізації молодіжної політики; формування державної стратегії молодіжної політики; впровадження кращих міжнародних практик у вітчизняні програми та концепції;	відповідність розробки заходів політики державним програмам та концепціям; орієнтація місцевих програм молодіжного розвитку на регіональні потреби та особливості соціально-економічного стану територій;	в умовах децентралізації владних повноважень зростає відповідальність за прийняття управлінських рішень; можливість перегляду цілей та функцій стейкхолдерів згідно зі зміною орієнтирів молодіжної політики;
<p>Структурно-функціональна модель формування та реалізації молодіжної політики на рівні громад ґрунтується на припущенні, що сфера молодіжної політики є дотичною з іншими секторами: освіта, зайнятість, медицина, громадська участь, соціальний захист, професійне становлення та ін.</p> <p>Досягнення ефектів реалізації молодіжної політики можливе за наявності таких умов:</p> <ul style="list-style-type: none"> • створення молодіжної інфраструктури; • фінансова підтримка заходів молодіжного розвитку; • організаційна підтримка реалізації молодіжної політики; • стимулювання розвитку інститутів громадянського суспільства; • міжсекторальна та територіальна взаємодія; • оцінка та моніторинг реалізації заходів молодіжної політики; • молодіжне включення у життя громади. 		

Джерело: розроблено авторами.

Висновки і пропозиції. Таким чином, необхідною умовою успішної розробки та впровадження молодіжної політики на рівні територіальних громад можна вважати системну, організаційно оформлену роботу в законодавчому полі з використанням формальних та неформальних практик, задіянням інститутів громадянського суспільства відповідно до молодіжних потреб конкретної громади.

Враховуючи міжнародний досвід та світові практики молодіжної роботи, вважаємо, що на цьому етапі децентралізації владних повноважень головними завданнями молодіжної політики є такі:

- залучення всіх груп стейкхолдерів громади до розробки проектів і стратегування цілей у частині молодіжної політики;
- стимулювання молодіжних ініціатив, розвиток молодіжного підприємництва та start-up руху;
- розвиток компетентностей та навичок soft-skills молоді шляхом її активного залучення до життя громади;
- підтримка поряд із формальною формою неформальної освіти молоді;
- встановлення пріоритетності фінансування молодіжної роботи та молодіжних заходів.

Успішна реалізація заходів молодіжної політики сприятиме людському розвитку, системній капіталізації людського потенціалу та підвищенню якості життя в громаді.

Список використаних джерел

1. Derii Zh. V., Zosymenko T. I., Skyba S. A. Extended reproduction of human potential in today's environment. *Scientific bulletin of Polissia*. 2016. № 2(6). Pp. 66-72.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА РОЗВИТКУ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ

2. Захарін С. В., Кичко І. І., Савченко В. Ф. Удосконалення організаційно-економічних та фінансових механізмів реалізації державної соціальної та молодіжної політики в контексті підтримки сталого розвитку. *Економіка і управління*. 2020. № 1. С. 18-25. URL: <https://e-u.in.ua/journal/964.pdf>.

3. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.

4. Сила Т. И., Сила В. Г. Социальная роль украинских сообществ: история и современность. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2018. №1 (11). С. 79-85.

5. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт, складений Робочою групою ООН у справах молоді. Київ, 2019. URL: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80%20%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB.pdf>.

6. Державна служба статистики України. URL: <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/index.htm>.

7. Цілі сталого розвитку. Україна Національна доповідь. 2017. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

8. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні : Закон України від 05.02.1993 № 2998-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>.

9. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text>.

10. Дерій, Ж. В. Капіталізація людського потенціалу: теорія, методологія, практика : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2013. 300 с.

11. Дерій Ж. В., Скиба С. А. Вплив механізмів державного регулювання на процеси функціонування людського потенціалу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1(15). С. 18–30.

12. Молодь України – 2017: Результати соціологічного дослідження / Н. Дмитрук та ін. Тернопіль : ТОВ «Терно-граф», 2017. 72 с. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34436>.

13. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І. В. Пешої. 2-ге вид. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

References

1. Derii, Zh.V., Zosymenko, T.I., Skyba, S.A. (2016). Extended reproduction of human potential in todays environment. *Scientific bulletin of Polissia*, (2(6)), 66-72.

2. Zakharin, S.V., Kychko, I.I., & Savchenko, V.F. (2020). Udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnykh ta finansovykh mekhanizmv realizatsii derzhavnoi sotsialnoi ta molodizhnoi polityky v konteksti pidtrymky staloho rozvytku [Improving organizational, economic and financial mechanisms for the implementation of state social and youth policy in the context of supporting sustainable development]. *Ekonomika i upravlinnia – Economics and management*, (1), 18-25. <https://e-u.in.ua/journal/964.pdf>.

3. Libanova, E.M. (Ed.). (2010). *Molod ta molodizhna polityka v Ukraini: sotsialno-demohrafichni aspekty [Youth and youth policy in Ukraine: socio-demographic aspects]*. Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy.

4. Syla, T.Y., Syla, V.H. (2018). Sotsialnaia rol ukrainskikh soobshchestv: istoriia I sovremennost [The social role of Ukrainian communities: history and modernity]. *Problemy sotsialnoi roboty: filozofii, psykhohiia, sotsiologiia – Problems of social work: philosophy, psychology, sociology*, (1(11)), 79-85.

5. *Stanovyshche molodi v Ukraini [The situation of youth in Ukraine]*. (2019). UNFPA Ukraine. <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20%D1%83%D0%BA%D1%80%20%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB.pdf>.

6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (n.d.). <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/index.htm>.

7. *Tsili staloho rozvytku. Ukraina Natsionalna dopovid 2017 [Sustainable development goals. Ukraine National Report 2017]*. (2017). https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

8. Pro spriyannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini [On Promotion of Social Formation and Development of Ukrainian Youth], Law of Ukraine № 2998-XII (on February 5, 1993). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>.

9. Deklaratsiia pro zahalni zasady derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini [Declaration on the general principles of state youth policy in Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text>.

10. Deriy, Zh.V. (2013). *Kapitalizatsiia liudskoho potentsialu: teoriia, metodolohiia, praktyka [Capitalization of the human potential theory methodology of practice]*. CNTU.

11. Derii, Zh.V., & Skyba, S.A. (2016). Vplyv mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання na protsesy funktsionuvannia liudskoho potentsialu [Influence of mechanisms of state regulation on the processes of human potential functioning]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(15)), 18–30.

12. Dmytruk, N., Padalka, H., Tilikina, N., Yerko, H., Pivovarova, N., Nahorniak, K., Kharchenko, O., & Kirieiev, S. (2017). *Molod Ukrainy – 2017: Rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia [Youth of Ukraine - 2017: Results of sociological research]*. TOV «Terno-hraf». <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/34436>.

13. Piesha, I.V. (Ed.). (2019). *Molodizhna polityka v umovakh detsentralizatsii. Metodychni rekomendatsii dlia spetsialistiv, yaki realizuiut derzhavnu polityku v molodizhnii sferi [Youth policy in the context of decentralization. Methodical recommendations for specialists who implement state policy in the youth sphere]* (2nd ed.). DU «Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky».

Дерій Жанна Володимирівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Derii Zhanna – Doctor of Economics, Professor, Head of Department of Theoretical and Applied Economics, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: jannet_d@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3695-7202>

ResearcherID: F-3828-2014

Scopus Author ID: ID 57192007118

Захаріна Марина Іванівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної роботи, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Zakharina Maryna – PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Work, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: zakharina_m@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7842-2460>

ResearcherID: A-8559-2019

Прайм Аліна Володимирівна – аспірантка кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Praim Alina – PhD Student of Department of Theoretical and Applied Economics, Chernihiv Polytechnic National University (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: lider577@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0296-6509>